Lezing

(Tekst volgens de Naardense Bijbelvertaling (te raadplegen voor een letterlijke vertaling – in de volgende tekst staan woorden die niét uit de Naardense Bijbel komen niet cursief):

19 Hij (Elia) *gaat daarvandaan verder en vindt Elisja, de zoon van Sjafat;*
die is aan het ploegen met twaalf tomen (twaalf spannen, ossenspannen vertaalt men meestal) *voor zijn aanschijn uit,*
zelf is hij bij het twaalfde;
Elia steekt naar hem over en werpt zijn luisterrijke mantel over hem heen.
20 Hij laat het rundvee alleen, rent achter Elia aan en zegt:
ik moet eerst mijn vader en moeder kussen
en dan ga ik u achterna!
*Hij (*Elia*) zegt tot hem: ga heen, keer terug, want wat heb ik je gedaan?*
*21 Hij (*Elisja*) keert terug, achter hem vandaan,*
neemt het toom rundvee en offert dat op;
*met het ploeghout van het rundvee (*anderen vertalen juk *) heeft hij het vlees gekookt*
en aan de manschap te eten gegeven;
dan gaat hij Elia achterna en staat hem ten dienste."

1 Koningen 19,19-21

Toespraak

Elia roept, Elisa rent achter hem aan om te zeggen: ik ga eerst m'n ouders vaarwel kussen
Elia zegt: blijf dan maar waar ge zijt.
Elisa komt terug, stookt met het tuig z'n ossen op als offer, en geeft zijn werkvolk te eten.
Twee keer een averechtse wending. Elia roept, Elisa rent achter hem aan - om eerst nog iets anders te doen.
Elia wijst de geroepene af.
Die keert terug, maakt grondig een einde aan z'n werk en gaat Elia achterna.
De tekst speelt voortdurend met achterna gaan en terugkeren, een terugkeren dat de laatste keer een achternagaan blijkt te zijn. Een thema dat in veel Bijbelverhalen bespeeld wordt. Wij laten het hier verder onaangeroerd.

Voor ons ligt een grote tekst, want het is een tekst met een groot hallo. Het meest bekend is de echo van deze tekst bij Jezus in het Lucasevangelie. Volg mij, zegt Jezus. Bij de omstanders is er iemand die eerst zijn vader wil begraven (laat de doden de doden begraven, antwoordt Jezus), en een tweede moet eerst afscheid nemen van zijn huisgenoten – duidelijk een verwijzing naar ons verhaal uit het eerste Boek der Koningen. En Jezus antwoordt trouwens met iets zichtbaars uit dat oude verhaal, de ploeg: wie de hand aan de ploeg slaat en achterom kijkt, is niet geschikt voor het koninkrijk van God. De ploeg van Elisa – in een omgekeerde beeldspraak (want Elisa moet de ploeg verlaten, terwijl Jezus zegt dat je vooruit moet kijken als je ploegt).

Dat woord van Jezus "wie de hand aan de ploeg slaat en achterom kijkt, is niet geschikt voor het rijk Gods" heeft enorm doorgewerkt in de opleiding en vorming van kerkelijk personeel. Kloosterlingen en seminaristen kregen – krijgen? - dat evangeliewoord heel vaak te horen. Zij die dachten dat de mantel Elia hen was toegeworpen, mogen niet in de verleiding komen om die mantel weg te gooien, letterlijk de kap over de haag te gooien, zoals men vroeger zei.

Ik heb het er moeilijk mee, met die mantel van Elia. Iemand werpt mij een mantel toe – en dan zou ik moeten marcheren. Een mantel – een nieuwe identiteit, een bestemming niet door mijzelf gekozen, een levensweg niet door mijzelf verlangd. We kennen allen het kwaad dat mantels kunnen doen, als anderen die over iemands leven uitspreiden, met als gevolg onnodige gevoelens van tekortschieten, zich verplicht voelen, over foute levenskeuzes, kortom over mantels die niet passen, die niet gegoten zitten, die te groot of te klein zijn, die beknellen of iemand opzadelen met een opdracht die alleen maar gevoelens van schuld en schuldig verzuim opwekken.

Sinds mei 68 willen wij geen mantels meer over ons leven geworpen krijgen. Dat is misschien wel de grootste verandering van de tweede helft van vorige eeuw, zichtbaar uitgebroken in mei 68. Dan konden ook boeken verschijnen van grote denkers zoals de Duitse socioloog Mitscherlich, met de titel "op weg naar de vaderloze samenleving". Die vaderloze samenleving is het die de overdracht van christelijke, religieuze inhouden zo verschrikkelijk moeilijk maakt.
In het boek "Confession d'un cardinal", biecht van een kardinaal, een boek dat in de loop van het jaar bij het Davidsfonds in het Nederlands zal verschijnen, vertelt een kardinaal dat hij in Rome meegewerkt heeft aan een commissie die nu eens en voorgoed de oorzaken van de ontkerkelijking van West-Europa zou achterhalen. De commissie raakt er eerst niet uit, maar nadat de kerkmensen er buitenkerkelijke experts hebben bijgehaald, wordt het plaatje duidelijk: in de wereld van zingeving en normen heeft niets nog gezag **omdat** het overgeleverd is, **omdat** het gezegd wordt, **omdat** ouders het zo doen en zo zeggen, **omdat** het geschreven of voorgeschreven is, **omdat** het in de Bijbel staat.
Wat van waarde is in het leven, een antwoord op de zinvragen, moet voor zichzelf worden ontdekt, gevonden, gesmaakt, beproefd, beleefd. De socialisatie, om een moeilijk woord te gebruiken, het zich sociaal als vanzelf eigen maken van praktijken en inzichten en normen, de socialisatie is niet meer het voorbehouden domein van de ouders, van de juf, van de leraar, laat staan van de kerk.

Er is geen Elia meer die ons zijn mantel toegooit. We hebben de keuze uit zoveel mantels, uit zoveel modellen. En het is niet zo dat wij niet stevig bezig zijn met het uitgooien van mantels. En met het zoeken naar mantels. Neem het Brugse maandblad Exit en tel per avond de sessies, de zingevingsmodellen die aangeboden worden – meestal tegen betaling. En mensen gaan daarop in. We zoeken, we zijn heel druk bezig, onze kinderen moeten van alles doen en wij ook.

Terug naar de tekst. Het is voor ons een troost dat zelfs Elisa ook eerst even bij zijn ouders wil langs gaan voor hij Elia gaat volgen.

Nog een ander woord in de tekst helpt ons. Wanneer Elisa eerst z'n ouders wil vaarwel zeggen, zegt Elia: ga maar, keer terug. En hij voegt eraan toe: "want wat heb ik je gedaan?". Dat staat er letterlijk (Naardense Bijbel en Chouraqui).

Nico ter Linden vertaalt anders en begrijpt dat als een bevestiging van het mantel werpen. Hij vertaalt: "Heb ik mijn mantel niet om je heen geworpen?" Elia insisteert dus volgens Nico ter Linden. Je ziet toch wat ik gedaan heb: de mantel – en nu vooruit.

Mogen we het ook anders lezen? Ja, met goede vertalingen als steun. De standaardvertaling (Willibrord) schrijft: "heb ik je soms tot iets verplicht." Dat is trouwens de tekst die Pieter als thema schrijft boven de viering van vandaag. De NBV (Nieuwe Bijbelvertaling) sluit daarbij aan: "ik dwing je nergens toe". Vraag ik je iets? Vraag IK je iets. Is hier niet Iets of liever Iemand anders aan het woord? Ben IK het die vraagt. Wie of wat vraagt?

Nog een stap verder. Mag ik die vraag begrijpen als, denk toch eens na, ik heb niet meer gedaan dan een mantel aanbieden, bekijk de mantel zelf, betast hem, probeer hem.

Mag ik zo lezen dat een grote profeet zoals Elia met zijn mantel Elisa geen onrecht aandoet, hem eigenlijk niet vervreemdt van zichzelf, hem ten diepste zichzelf en zijn ploegwerk doet beseffen en – door Elia te volgen – doet voltooien?

Men kan nog anders lezen. Uitgerekend de Nieuwe Bijbelvertaling, die men soms oppervlakkigheid verwijt, zegt dat de mantel in de Bijbel twee betekenissen heeft, kan hebben. De mantel is symbool van gezag – maar Elia draagt hier nog niet zijn gezag over, dat doet hij pas enkele hoofdstukken verder. Daarom een tweede betekenis: de mantel als symbool van adoptie, met een verwijzing naar een profetentekst (uit Ezechiël) waarin God over zijn volk, over ons, spreekt, als over een ongewassen niet aangekleed meisje dat volwassen aan het worden is, en God zegt: “Ik kwam voorbij en zag dat je rijp was voor de liefde, ik spreidde m'n mantel over je uit om je naaktheid te bedekken”. Ik zou dit tekstverband niet durven aan te halen zonder de NBV. De mantel van Elia, toch dus “die mantel om ons heen geslagen” (uit een Oosterhuislied), altijd, overal, welke dwaalwegen, welke verkeerde paden, welke doodlopende straatjes ons leven ook inslaat. De mantel van God als het Rijk van God, als de wil van God die heil en geluk wil voor alle mensen – met een eindeloos respect voor wie elke mens is

Er is er nog een allerlaatste lezing van deze tekst. We mogen niet uitsluiten dat ooit iemand een mantel naar ons toewerpt, en dat dat het onverwachte begin wordt van een nieuw leven, van een unieke relatie, van een nooit vermoede levensvervulling. Zulk een mantelgeschiedenis kom je keer op keer tegen in levensverhalen van mensen met wie we, in het lied van daarnet, gezongen hebben:

> Omdat Gij liefde zijt
> en niet alleen wilt blijven
> daarom roept Gij ons aan – (*daarom werpt Gij uw mantel*)
> dat wij met U gaan.

Geert Delbeke
De Lier, Brugge, 14 februari 2010